

Punktem zwrotnym wprowadzającym perspektywę biografii do badań historycznych było opracowanie przez włoskich historyków Carla Ginzburga i Giovanniego Leviego koncepcji mikrohistorii⁹. Według Leviego relacja biografii i mikrohistorii rodzi podstawowe pytanie: Jak mówić o czymś ogólnie, nie tracąc z oczu tego, co jednostkowe, i odwrotnie, jak opisać jednostkowe sytuacje i osoby, nie popadając w uogólnienia i stereotypy oraz nie pomijając szerszych problemów? Pisarstwo historyczne bowiem, zajmując się wielkimi procesami społecznymi i wybitnymi jednostkami, nie uwzględnia ludzi zmarginalizowanych, kobiet i dzieci, nie bierze też pod uwagę przejawów codziennego życia oraz specyfiki małych, lokalnych wspólnot.

Mikrohistoria usiłuje wyeliminować wypaczenia spowodowane nadmiernym poszerzaniem historycznej skali przedstawianych wydarzeń, obejmowaniem namysłem całych epok, klas społecznych czy kulturowych systemów metanarracji. Wypaczenia te polegają na traktowaniu wszystkiego, co indywidualne jako czegoś nieistotnego, przygniecionego ciężarem bezosobowych struktur. Celem koncepcji sformułowanej przez włoskich historyków nie jest uwzględnienie wkładu indywidualnych osób w bieg dziejów świata, a tym samym zwrócenie uwagi na istnienie i ważność jednostek, lecz wskazanie na sposób, w jaki należy o nich mówić. Levi określa mikrohistorię jako praktykę opartą na redukcji skali obserwacji, na „mikroskopijnej” analizie i szczegółowym badaniu dokumentów

źródłowych. Ten rodzaj badania może odsłonić fakty wcześniej niedostrzeżone i sprawić, że to, co dotąd uważano za dobrze opisane i wystarczająco zrozumiałe, zyska całkowicie nowe znaczenie. Wyników uzyskanych dzięki małej skali obserwacji można użyć dopiero do formułowania uogólnień¹¹.

Zmianę optyki postulowaną w ramach koncepcji mikrohistorii dobrze ilustruje jedna z myśli Pascala. Pisze on: „Miasto, wieś, z daleka to jest miasto i wieś; ale w miarę jak się zbliżać, to są domy, drzewa, dachówki, liście, trawy, mrówki, odnóża mrówek, w nieskończoność; wszystko to zawiera się w nazwie wsi”¹². Kiedy ktoś opisuje wieś, patrząc z pobliskiego wzniesienia na położone niżej domy i ulice, widzi ich zarys i usytuowanie; nie widzi kobiety przygotowującej w domu codzienny posiłek ani mężczyzny pracującego w swoim warsztacie, ani dzieci bawiących się na podwórku. Skala opisu oraz pozycja obserwatora decydują o tym, co widzimy i jaką rzeczywistość przedstawiamy.

Skala życia jednostki znacząco różni się od skali praktyk i zachowań społeczeństw lub cywilizacji. Historia zajmuje się zwykle tymi ostatnimi – zdaniem Immanuela Kanta musi ona wznieść się ponad jednostkę i przyjąć wielki zakres namysłu: jednostki, a nawet całe narody zmierzające do swoich własnych celów nieświadomie kierowane są bowiem przez bieg natury¹³. W tej „opatrnościowej” wizji historii jednostka coraz bardziej przesuwana była na peryferie. Nie miała żadnej wartości w obliczu tego, co uniwersalne. Tworząc pojęcie przeciętnego człowieka, pozbawionego indywidualności, dziewiętnastowieczni historycy mieli nadzieję na zdefiniowanie praw rządzących zjawiskami intelektualnymi i moralnymi w sposób, w jaki definiuje się prawa fizyki rządzące zjawiskami przyrodniczymi. Przekonani, że istoty ludzkie nie mogą uniknąć uniwersalnego prawa przyczynowości, podkreślali siłę zewnętrznych ograniczeń, geograficznych i ekonomicznych, odnoszących się także do wielkich ludzi i ich działań. Oznaczało to, że nauka ma za zadanie wyjaśnić losy przeciętnego człowieka każdej rasy, rezygnując ze wszystkich cech wyróżniających jednostki. Wielu historyków w imię obiektywności nauki starało się usunąć ze swoich prac wszelkie elementy biograficzne. Uznali oni bezosobowość i bezpodmiotowość za fundamentalne kryterium tego, co naukowe. Dzisiaj przeciętnego człowieka zastąpił człowiek statystyczny, wykreowany przez badania opinii publicznej, ankiety lub sondaże, w których jednostka ze swoim niepowtarzalnym losem i problemami wydaje się nieobecna¹⁴.

¹¹ Por. G. L e v i, *On Microhistory*, s. 97n.

¹² B. P a s c a l, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Znak, Warszawa 1989, s. 41.

¹³ Por. I. K a n t, *Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Purpose*, w: tenże, *Philosophical Writings*, Cambridge University Press, Cambridge 1991, s. 41n.

¹⁴ Por. S. L o r i g a, *The Role of the Individual in History: Biographical and Historical Writing in the Nineteenth and Twentieth Century*, w: *Theoretical Discussions of Biography*, s. 75n.